

Ábránfalvi hagyatéék

Ábránfalva Hargita megye egyik legkisebb települése, a mai Kányád község peremfaluja. A „lefeküdt tehen alakú” helység a Nagy-Homoród és a Kis-Homoród közén, Székelyudvarhelytől délre, 13 km távolságra, a Nyáros-patak kies völgyében található, eléggé távol a főbb közlekedési utaktól. Földrajzi helyzete számottevően befolyásolta gazdasági és társadalmi fejlődését, valamint az is, hogy az Erdély és Magyarország társadalmában, történelmében fontos szerepet játszó család, az Ugron innen származtak, birtokaik voltak itt. A család tagjai büszkén viselték az ábránfalvi előnevet, a leszármazottak máig gondját viselik a falunak.

Az 1850. évi népszámlálás 101 személyt jegyzett a faluban, az 1857-es 95 személyt, az 1890-es 126-ot. Az 1900-as századforduló utáni tagosítás korszerűbbé tette a gazdálkodást a faluban. Az Ugron-utód Balácsi Sándor több hektáron nemesített gyümölcsfákat telepített, fajállatokat tenyésztettek, gépesítette a mezei munkát. Úgy nézett ki a falu, mint egy kis tündérváros. Aranykalászos gazdák voltak, szakszerű gazdálkodás folyt. Számbelileg is gyarapodtak: 1900-ban 99 személy, 1910-ben 133 személy, 1941-ben 141 lakta a falut. A „mezőgazdaság szocialista átalakítása”, a kollektivizálás (1966) miatt azonban egyre többen elköltöztek. Közrejátszott az elhanyagolt út, a buszjárat hiánya, valamint az, hogy az iparosítás folytán a városok könnyebb megélhetéssel kecsegtették az embereket. 1975-ben már csak 80 lakost vehettek számba itt.

A diktatórikus kommunista rendszer, faluromboló politikájának megfelelően, céltudatosan igyekezett lezülleszteni a falut, felszámolni annak önálló, rendtartó struktúráit. 1988-ban fontos lépést tettek az ősi település megszüntetésére. Megvonták tőle a falu minőséget, így lett belőle a községközpontozó *Ábránfalva utca*. A demográfiai helyzet ebben az időben sokat romlott, az 1980-as évek végén már csak 23 személy élt a faluban. Egyre gyakrabban feltették a kérdést: Az utolsókat vajon ki temeti el?

A 1989-es fordulat után szinte halottaiból támadt fel a falu, megtalálva a megmaradás, a jövő felé lépés útját. Előképzítették a falu 500 éves múltjának megünneplését. Munkával kövezték ki az ünnepekhez vezető utat. Rendbe tették a temetőt, ahol már juhokat kezdtek volt legeltetni. A kultúrótthon ajtajából kivágták az odanőtt szilvafát. Kopjafát állítottak „Megadatott feltámadnunk” felirattal. Jelt állítottak, üzenetet az utókornak: helyállni, megmaradni minden körülmények közt. A létküzdelem most is tart, folyamatosan. Nemrég javították fel, kavicsozták a faluba vezető négy és fél kilométer hosszú utat. Ábránfalva, átvészelve a történelem viharait, tévedéseit, abban jár, hogy újra méltó legyen a falu névre.

***

Félreeső volta, elzártága gazdasági-társadalmi szempontból hátrányára volt a falunak, de néprajzilag az előnye lett. A lakók művelődési, szórakozási igényét jó ideig a népi műveltség különböző területei elégítették ki. Egy-egy alkalmasabb ház fogadta be telente a fonóba, „kórusba” járókat, mások „szerre”, sorjában jártak egymáshoz a lányok, asszonyok. A fonóba rendszerint a legények is „beütöttek magukat”. Folyt a mesemondás, játék. Énekszó mellett hamarabb teltek a hosszú, téli esték. Ez volt a népköltészeti alko-

tások szájról szájra való továbbadásának helye. Ebben a kicsi székely faluban egy-egy háznál szervezték meg a karácsonyi, szilveszteri, húsvéti bált is, amíg nem lett a közösségnek kultúrháza. Ekkor még együtt élt a szórakozás és a munka a kendertörő és -fonó kalákákon, valamint az arató, kaszáló, fahordó, szénacsinaló kalákák alkalmával. Nagy eseménynek számítottak a lakodalmak. Híres szószóló volt Forró Kálmán, nagy szórakoztató, énekes, táncos Prozbikné Forró Róza. Két napig tartott a farsangi bál, jöttek fiatalok, rokonok a közeli falvakból. Jó vendégfogadónak bizonyult ilyenkor a falu: minden idegent meghívtak az éjféli szünetben „vacsorára”. A kiadós étkezésből a tészta, italok és a töltött káposzta sem maradt el. Csak háromfelvonásos színdarab dukált ilyenkor. Később a felülről tervezett, kényszerített akciók egyre ritkábban sikerültek.

Nem is olyan rég, most 33 éve, 1980-ban még borzongató hiedelmeket gyűjthetett itt az érdeklődő, tejlvevérsről, igézésről, tudósról. Mondák, balladák, népdalok, népi megfigyelések, mívesen faragott pásztorbotok, szöttesek, varrottasok élték a maguk zárt életét ebben a tanyának beillő kis faluban. Ezekből közlünk most egy csokorra valót. Legyen ez is emlékeztető, megtartó jel a suhanó időben.

Ábránfalvi népdalok

Forró Kálmán a kiterjedt és jómódú Forró család tagja volt, híres szónok, lakodalmi szószóló, nagy énekes. Egyszerre született a XX. századdal. 1980-ban, szellemi képességei teljében énekelte magnóra az itt közölt, vidékünkön nem igen ismert dallamú és szövegű népdalokat. A zene-tudósokra hárul a feladat, hogy feltárják, vannak-e valahol variánsaik.

1. Éj, haj, le az úton, le végētēs végig,
(De) Mindēn kis ablakba' rőzsa nyílik.
Mindēn kis ablakba' kettő, három,
Éj, haj, csak az enyém hervadt el a nyáron.

Éj, haj, nem mēgyēk én többé a templomba',
Nem látom a babámat a sorba'.
Sem a sorba', de sem a sor végébe',
Éj, haj, kivitték a gyöngyvirágos temetőbe.

Ej, haj le az úton

*Énekelte: Forró Kálmán 80 éves, Ábránfalva, 1980.
Gyűjtötte: Lőrincz József
Lejegyezte és a kotta képet készítette: Csathó Kunigunda Júlia*

Rubato 100

2. Hēj, de felszánthatod, babám, az ábránfalvi utcát,
Vethetsz bele, babám, tiszta szemű búzát.
Tiszta szemű, piros búza terem benne,
Gyere, régi babám, üljél az ölömbe.

Ēj, haj, ne vigyenek éngem katonának,
Mēghasad a szíve a babámnak.
Mēghasad a babám gyēnge szíve,
Ēj, haj, ha éngēmēt elrabolnak tőle.

Mért is varrod, babám, aztot a zsebkendőt?
Hisz jól tudod, nem lészék szeretőd.
Varrjál bele, babám, négy szál rezgő rozmaringot,
Közepébe, babám, hosszú szabadságot.

Aki a szerelmet eltiltja,
Az Isten áldása ne szálljon rája.
Mer' a szerelémnél nincsen nagyobb titok,
Érted, babám, ej-haj, érted meghalok.

Felszánthatod, babám az ábránfalvi utcát

Énekelté: Forró Kálmán 80 éves, Ábránfalva, 1980.
Gyűjtötte: Lőrincz József
Lejegyezte és a kottaképet készítette: Csathó Kunigunda Júlia

Rubato ♩ = 100

Hēj, de, fél - szán - ta - tod, ba - bám az ah - ran - fal - vi ut - cát.
Vet - hetsz be - le, ba - bám, tisz - ta - sze - mű bú - zát.
Tisz - ta - sze - mű, pi - ros bú - za te - rem - len - ne.
Gye - re, ré - gi ba - bám, ülj - jél az ö - löm - be.

2.szakasz

Ēj, haj, ne kí - gye - nek - en - gem ka - to - ná - nak,
Meg - ha - sad a szí - ve a ba - bám - nak.
Meg - ha - sad a ba - bám gyē - ge - szí - ve,
Ēj, háj, ha - en - ge - met el - ra - bol - nak tő - le.

3.szakasz 3.sor

Varr - jál be - le, ba - bám, négy szál rez - gő roz - má - rin - got,

Nálunk felé rostán szórják a búzát

Énekelté: Forró Kálmán 80 éves, Ábránfalva, 1980.
Gyűjtötte: Lőrincz József
Lejegyezte és a kottaképet készítette: Csathó Kunigunda Júlia

Ná - lunk fe - lé ros - tán szór - ják a bú - zát.
Hát - ra fe - lé fúj - ja a szél a poly - vát.
Hát - ra fe - lé fúj - ja a szél a poly - vát, a poly - vát.
So - ha - se ta - gadd el én is jártam te - hoz - zád.

Erre gyere, rózsám

Énekelté: Forró Kálmán 80 éves, Ábránfalva, 1980.
Gyűjtötte: Lőrincz József
Lejegyezte és a kottaképet készítette: Csathó Kunigunda Júlia

Rubato 100

Er - re gye - re, ró - zsa - m, er - re nin - csen sár,
Nincs is az aj - tó - mon sem - mi - fé - le zár,
Nyit - va van az aj - tó, sar - kig ki van nyit - va,
Csak a sze - rel - münk van el - tilt - va.

3. Nálunk felé rostán szórják a búzát.
Hátrafelé fújja a szél a polyvát,
(S) Hátrafelé fújja a szél a polyvát, a polyvát,
Sohase tagadd el, én is jártam tehozád.

Verd még, Isten, azt a drága, jó anyát,
Ki eltiltja a babájától a lányát.
Éntölem is eltöltötte a szeretőm anyja,
Holtig való szívfájdalmat okozva.

4. Erre gyere, rózsám, erre nincsen sár,
Nincs is az ajtómon sémiféle zár.
Nyitva van az ajtó, sarkig ki van nyitva,
Csak a szerelmünk van eltöltve.

Lina néni, Forró Sándorné Major Lina nagyanyámnak volt a nővére. Édesanyámmal sokat jártunk hozzájuk, a gyümölcsöskerthez hasonló faluba, a jómódú Forró-életbe. Okos, bölcs asszony volt, 1980-ban 76 éves korában jegyeztem le tőle, vettem magnóra egy népballada töredéket, két mondát és pár hiedelmet.

Hiedelmek

- Újév első napján, ha férfi jó a házhoz, kosbárány lesz több, ha asszony, akkor nőtény.
- Aki számolja a csillagokat, ahányat megszámol, annyi sümöcs (szemölcs) lesz a kezére.
- Ha sok jó virág van ősszel, hosszú ősz lesz.

- Mikor az égi ráma piros, akkor szél lesz.
- Uborkát újságkor (újholdkor) kell ültetni, akkor virágzik sokat, s terem.
- Ha a Balácsi kapuja teli van (felhővel), akkor eső lesz.
- Ha Bágy felől jó az eső, jó termés lesz, nem lesz olyan erős idő.
- Akinek ég az arca, róla beszélnek (pletykálnak).
- Ha a macska a ház földjén hempereg, hideg lesz.
- Ha a békák igen brekegnek, eső lesz.
- Jó termés lesz, ha télen hosszúk a jégcsapok.
- Ha sok magyaró van, jó termés lesz.
- Ha sok a gázsó (cserebogár), sok törökbúza lesz.

Kénos, Lókod, Sándorfalva

A bágyi várban egy Sándur nevű úr volt. Az ő lezármazottai alapították Sándorfalvát.

Amilyen gazdag volt, éppen olyan kegyetlen volt. Az alattvalóit, jobbágyait minden ok nélkül kénoztatta. Leányával együtt nagy örömet lelték a kénoztatásban. Akasztófák es voltak. Sokan a madarak gyomrába kerültek ott. A leány egyszer megszökött egy nagy hegyi tolvajjal. Többet senki se látta. Az apja bánatában megtért. Felszabadította az alattvalókat, s falut építtetett nekik ott, ahol azelőtt kénoztatta. Ezt ma is Kénosnak nevezik. Lókodnál volt egy lókert. A pásztornak szép leánya volt. A Sándur fia erősen beleszeretett. Falu lett oda.

Tatárűző

Az Ábrán családban volt egy koporsócsináló. A leánya kötélverő volt. Amikor jöttek a tatárok, az embör nem volt ott-hon. A tatárok bejöttek a házba. A leány ijedtében bebújt egy koporsóba. A tatárok megkapták. A leány kezében egy kötél volt. Kiabálni kezdett: „Átkozott kutyafejűek, eltakarodjatok! Én fonom a ti életetek kötelét is. Né, hol vannak! Ha menten el nem mentek, úgy elvágom ezeket a köteleket, hogy mind meghaltok...” A tatárok megijedtek, s elmenekültek.

Démétérék

Démétérnek volt egy felesége, magyarósi. Otthagytá, elmént Magyarósbá látogatni. Másnap mént haza Sándorfalvára, s az ura mént elejibe. S a

Miklósfalvi Kiserdőben
Gyilkos állott elébe.
Vérét kiontá a porba,
Testét húzta a bokorba.
Ménjünk bé Miklósfalára,
Onnan föl Sándorfalvára,
Miklós Lajos udvarába.
Kelj föl, kelj föl, jó sógorom,
Fogd bé ökröd szekeredbe,
Menjünk ki a Kiserdőbe.
Ott láttam egy asszont,
Úgy látám, hogy rosszul vagyon.
Elméntek a Kiserdőbe,
Föltették az asszont a szekérre.
Bé Miklósfalára,
Föl Sándorfalára,
A Démétérék udvarába.

Nyisd ki, lányom a kapudot,
Halva hozzák jó anyádot.
Kilenc árva, kilenc árva sírjatok,
Nincsen nektök jó anyátok.
Démétérné nyugszik csendőbe,
Démétér is a tömlecebe.

Me régebben azt mondták, hogy volt akasztófa mindén faluba, s azt mondták az öregök, hogy azt akasztották fél utaljára, azt a Démétért, aki a Kiserdőbe megölte az asszont. Az öregök így mondták, édsanyámnak a tartott anyja, Major Törkő néném. Azétt erősen jó, okos asszon vót...

A következő verses szöveget (népdalt vagy balladatöredéket?) szintén ettől az okos, sokat tudó, sok mindenre emlékező (netán alkotókész) asszonytól gyűjtöttem, akinek az emlékezete azonban akkor már, az idős kortól, ki-kihagyott.

Az ábránfalvi temető szélén
Halva találtak egy legént,
A temető szélén.
Hütlen lett az ő kedvese,
Mással ment az esküvőre.
A szegénynek bánatába
Repedt még a szíve.

Csak ennyit tudok, többet már nem tudok, mert nincs neköm már...

A 87 éves Györffy Mihályné Páll Ilona nénitől vettem hangszalagra ugyanakkor ezt a középkori tudatállapotot idéző hiedelemtörténetet.

Tejelvevés hiedelme

Elvették az asszonnak [a tehenének] a tejit. Elmént le Mátfalvára, a tudóshoz, s a tudós azt mondta, hogy a tehennek a szarvára húzzon föl egy gagyát, s oda fog menni, aki a tejet elvitte. S ténleg föl is húzta, s oda is mént. Bébögött a tehen a kapun annak az embörnek. Azt mondja, me, kutya, me, mé' jöttél ide. S akkor a tehen visszamént, haza, s akkor az embör mént rögtön oda. Azt mondja, hogy, te, mi csináltál, mi csináltál, azt mondja, hol jártál, azt mondja. Azt mondja az asszon: Kitakarodjék az életből, kitakarodjék az életből. S akkor azt mondta a tudós, hogy fejje még a tehent este, de melegítse még a vasat úristenösön a plakténbe', s a tehennek az orrához süsse hëzza. Jaj, azt mondta, én nem sütöm, met az elég. Én, ha elég, azt mondta, megfizetöm. S oda sütte a tehennek az orrához a vasat. S még a tehen nyomta, azt mondták, hëzza ahhoz a vashoz. De nem égette el. A tehent megfejték, s azt mondta, hogy fődje le, s rëggelre, azt mondták, hogy olyan nagy szörök lëttek, hogy a fődöt fëlnyomta. Osztán többet nem volt semmi baja, osztán a tehennek.

A múltból 33 éve gyűjtött hagyaték idestova történelem. Mensük, ami még menthető!

Mint palackpostával üzen most Ábránfalva nekünk, ez írás által is, és segélykérő jeleket küld a nagyvilágba.

Lőrincz József